

<https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-05>

УДК 316.334.56:[338.439.2:631.115.1](477.54-25)«364»

Запорожченко Руслан Олександрович

старший викладач кафедри політичної соціології
соціологічного факультету

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,

e-mail: zaporozhchenko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7353-4933>

Шиманський Денис Олександрович

аспірант кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
соціологічного факультету

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,

e-mail: shymanskyden@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-2340-3220>

«ЗЕЛЕНІ» ПРАКТИКИ ЖИТЕЛІВ ХАРКОВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ KHARKIV GREEN URBAN TOUR 2023

Стаття присвячена розкриттю «зелених» практик жителів Харкова під час війни, а саме продовження заняття вирощування домашніх овочів та фруктів та їх розповсюдження в умовах міського фермерства. Адже 24 лютого 2022 року, коли почалося повномасштабне воєнне вторгнення росії в Україну, урбанізований Харків опинилося на межі гуманітарної катастрофи: були пошкоджені логістичні шляхи доставки продуктів і товарів, відбувалися постійні обстріли інфраструктури та жилих кварталів, величезна кількість людей змушена була залишити місто та перебратися до більш безпечних регіонів України. Означені фактори продемонстрували нові виклики, нові загрози та нові тенденції, з якими мешканцям міста, які залишилися в ньому, доводилося стикатися і до яких потрібно було пристосовуватися. У цій статті ми сфокусуємо свою увагу на результатах «Kharkiv Green Urban Tour 2023», який був проведений у квітні-травні 2023 року, і метою якого було спілкування з мешканцями різних районів Харкова щодо міського фермерства, огородництва та «зелених» практик. Зокрема, нами були проведені короткі напівструктуровані інтерв'ю з мешканцями міста щодо визначення рівня продовольчої діяльності та заняття городництвом в умовах воєнного стану.

Ця ініціатива реалізовувалась у межах реалізації на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна міжнародного науково-дослідного проекту «FUSILLI» (Fostering the Urban Food System Transformation through Innovative Living Labs Implementation), який фінансується програмою досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт 2020» за грантовою угодою №101000717.

Як цитувати: Запорожченко Р. О., Шиманський Д. О. «Зелені» практики жителів Харкова під час війни: результати Kharkiv Green Urban Tour 2023 // SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2023, № 13. С. 39–47. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-05>

In cites: Zaporozhchenko, R., Shymansky, D. (2023). «Green» practices of Kharkiv residents during the war: results of Kharkiv Green Urban Tour 2023. *SOCIOPROSTIR: the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work*, 13, 39-47. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-05> [in Ukrainian].

Результати проведеного дослідження нададуть нам більш чітке розуміння того, як саме і яким чином мешканці урбанізованого міста займаються імпровізованим фермерством, огородництвом, вирощують овочі, адаптуються під воєнну кон'юнктуру і відтворюють «зелені» практики, допомагаючи при цьому й іншим. У тому числі, результати дослідження будуть направлені до проектного «банку зелених знань», які використовуються консорціумом міжнародного проекту для підготовки відповідних продовольчих політик для локальних структур.

Ключові слова: Харків, урбанізований простір, «зелені» практики, соціальні дія, російсько-українська війна, Fusilli, сталий розвиток.

Харків є великим, сучасним та урбанізованим містом, яке характеризується величезною кількістю забудов у поєднанні з «острівками приватного сектору». Інфраструктурний, освітній, науковий та промисловий центр Сходу України став одним із перших, хто прийняв на себе воєнний удар повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. Цей фактор, перш за все, вплинув на гуманітарну та продовольчу ситуацію у місті: постійні обстріли, ускладнення логістичних маршрутів, закриття ринків та магазинів, пошкодження виробничої та продовольчої інфраструктури, велика кількість мігрантів. Тим не менш, вже влітку 2022 року, проїжджаючи містом, можна було побачити приклади домашнього садівництва та огородництва, перш за все у приватному секторі, але й перед багатоквартирними будинками також спостерігалась така «зелена» тенденція. На нашу думку, по-перше, це було пов'язано із порушенням продовольчої логістики у місті, а також з необхідністю забезпечення себе та своїх сімей певним продовольством (у даному випадку фермерським). По-друге, у тих мешканців або мікрорайонів, або багатоквартирних будинків спостерігалася позитивна динаміка соціальної згуртованості й взаємодопомоги. По-третє, це можна описати як «незламний дух харків'ян», адже заняття огородництвом є достатньо важливим для деяких соціальних груп міста навіть під час війни.

Питання продовольчої політики, а також впливу війни на продовольчу і гуманітарну ситуацію в місті не є новим. Так, наприклад, Артем Литовченко та Оксана Нехаєнко розглядають появу та активне розповсюдження «міських ферм» у Харкові саме під час війни, акцентуючи увагу на трьох факторах, що сприяли такій тенденції: (1) зменшення кількості населення, (2) пристосування земельних ділянок міського двору до огородництва, (3) власники таких земельних ділянок не полишали своєї діяльності навіть під час повітряної тривоги або артилерійських обстрілів [6, с. 53–54]. Тобто «міське фермерство» не є новим для урбанізованого Харкова, утім воєнна реальність стала тим «стимулюючим» фоном, що вплинув на позитивну динаміку появи і швидкого розповсюдження подібних «імпровізованих ферм» по всьому місту, не фіксуючись у якихось конкретних його районах.

До початку повномасштабного воєнного вторгнення харківський соціолог Дмитро Бойко проводив аналіз продовольчої (не)безпеки на ринках Харкова, ґрунтуючись на авторських соціологічних дослідженнях, проведених протягом 2020-2021 рр. Зокрема, у фокусі молодого соціолога знаходилося питання зміни продовольчо-споживчих практик мешканців Харкова в контексті пандемії Covid-19 [1; 2]. Зокрема, важливими уточненнями у цих роботах є, по-перше, досить високий рівень

залученості мешканців міста до культури ринків, базарів та продуктових просторів; по-друге, коли відбувається мінімізація продовольчих ризиків, то продукується максимізація ризиків конкретного фону – у даному кейсі пандемії Covid-19. Власне, остання теза є важливою з точки зору врахування воєнного контексту та його співставлення з продовольчою (не)безпекою в урбанізованому просторі. Тобто реальна воєнна загроза сприяє зменшенню активності продовольчо-споживчих практик і відтворення продовольчо-виробничих практик, наприклад, через фермерство.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує робота ще одних харківських соціологів В'ячеслава Нікуліна, Олександра Кізілова та Дар'ї Яшкіної, які розглядають урбанізоване місто та продовольчу політику в контексті цілей сталого розвитку, а саме суспільного запиту мешканців міста на здорове харчування і, як наслідок, запиту на реформування системи харчування. Спираючись на соціологічне дослідження, автори пропонують аналіз харчових звичок учнів харківських шкіл, а також вплив інформаційно-комунікативних технологій на соціальну поведінку таких учнів, зокрема в контексті здорового харчування, продовольчої безпеки та харчових звичок. Результатом такого дослідження стала пропозиція впровадження у школах так званих «живих лабораторій» (англійською – Living Lab), які б об'єднували учнів, батьків, учителів та інших зацікавлених осіб щодо впровадження цілей сталого розвитку в соціальну практику шкільної освіти та стимулювали розповсюдження ідей здорового і правильного харчування [7, с. 25].

Тож метою статті є продовження вивчення проблематики продовольчої (не)безпеки в Харкові з урахуванням воєнного контексту, а також результатів командного проекту «Kharkiv Green Urban Tour 2023», проведеного протягом квітня-травня 2023 року у п'яти районах міста. Досягнення цієї мети ми пропонуємо реалізовувати крізь призму наробіток теорії символічного інтеракціонізму в інтерпретації Герберта Блумера та напівструктурованих інтерв'ю з мешканцями різних районів міста Харкова щодо «зелених» практик, зокрема це стосуватиметься питань огородинства та садівництва, продовольчої безпеки, продовольчих цінностей, соціальної взаємодії тощо.

Сама логіка символічного інтеракціонізму побудована навколо тези, що індивіди, які взаємодіють між собою, конструюють певні символічні світи, які, у свою чергу, мають вплив на індивідуальну поведінку конкретного суб'єкта. У такому контексті Герберт Блумер пише, що «людський вчинок не є вивільненням вже організованої тенденції; він є конструкцією, яку вибудовує актор» [4, с. 61]. Власне, конструювання соціальної реальності, тобто певного «світу навколо» є здатністю індивіда опанувати такий простір навколо себе, про що зазначають, наприклад, представники соціального конструктивізму Пітер Бергер та Томас Лукман. Вони наголошують, що «реальність повсякденності постає як інтерсуб'єктивний світ... я не можу існувати в повсякденному житті без постійної взаємодії та комунікації з іншими» [3, с. 37]. У випадку з урбанізованим містом, з якого виїхала досить вагома частка населення, і воєнним фоном (і фактором також), ми говоримо про взаємодію між різними акторами стосовно, наприклад, спільного ведення господарства у вигляді «імпровізованих ферм» чи обмін продовольчими товарами.

На відміну від інших представників *школи символічного інтеракціонізму*, Герберт Блумер тяжів більше до соціального конструктивізму, відповідно, його інтерпретація символічного інтеракціонізму ґрунтувалась на трьох простих передумовах [5, с. 2]. По-перше, люди завжди діють по відношенню до речей на основі, перш за все, значення, яке вони конструюють і яке «поміщається» до їхнього соціального світу. По-друге, значення таких речей є результатом соціальної взаємодії і, що важливо, не обов'язково «тут і зараз», а може мати відкладений характер. По-третє, такі значення трансформуються й усвідомлюються у процесі інтерпретації конкретним індивідом, коли він починає мати справу з такими речами. Цікавим також є евристичний розріз соціальної інтеракції як інституційної (конкретні «правила гри») та спонтанної (виникнення нових практик під впливом неочікуваних факторів). У такому випадку ми, як мінімум, можемо говорити про *інституційні практики фермерства*, які були притаманні для певної кількості мешканців Харкова (люди займалися цим і до війни) та *спонтанні практики фермерства* (люди почали цим займатися через війну та складну продовольчу ситуацію).

Власне, значення та інтеракції ми і пропонуємо розглядати в цій статті як інституційовані та спонтанні практики, які ми інтерпретуємо як «зелені» практики мешканців Харкова. Під час нашого «Khar'kiv Green Urban Tour 2023» були опитані мешканці різних районів міста, які займаються фермерством, огородинцтвом та садівництвом. Нас цікавило, перш за все, чому вони цим займаються, як їм вдається цим займатися під час війни, які значення вони вкладають у свою діяльність, наскільки такі «зелені» практики є необхідними та/або важливими для них на індивідуальному чи груповому рівнях. Попередньо ми поділили наших респондентів на (1) тих, хто мешкає у будинках приватного сектору, і (2) тих, хто мешкає в багатоквартирних будинках.

Що стосується мешканців багатоквартирних будинків, які займаються вирощуванням зелені та овочів, то більшість з них робить це у власних квартирах, зокрема на балконах. Символічне значення, яке вони вкладають у цю діяльність, полягає у психологічному розвантаженні та зайнятості конкретною справою, проведенням спільного часу з родиною. Тобто мова йде про намагання відірватися від воєнної реальності та провести час за іншою справою. Хоча при цьому, частина опитаних займалися таким фермерством ще до повномасштабного вторгнення, а частина почала займатися після нього. Щодо того, чи зручно вирощувати зелень у квартирі, респонденти, як правило, відповідали однаково.

Анастасія. Ж. 20.: Насправді, якщо в квартирі є балкон, то все дуже просто. Все, що вам потрібно – це ґрунт, насіння, вода і посуд, у який ви будете висаджувати розсаду. І, звичайно, потрібна ваша увага, щоб стежити за ростом розсади, поливати її і удобрювати. Мені дуже подобається займатися цією справою з батьками, це такий собі сімейний «team-building».

Олександр. Ч. 63.: Ми давно займаємося вирощуванням зелені на своєму балконі. Це була ідея Марії [дружина], яка одного разу прийшла з пластиковими стаканчиками і насінням якоїсь зелені. Сказала, що потрібно спробувати, адже у неї на роботі подруги давно так роблять. Тому ми спробували, нам сподобалось, і тепер займаємось цим кожного року як певним хобі, чи що...

Валентина. Ж. 37.: *Я займаюся цим дуже давно. На моєму імпровізованому городі завжди все домашнє, свіже і без якихось хімічних добавок. До того ж, це великий релакс, коли ти не просто посадив насіннячко і забув про нього, а поливаєш його, удобрюєш і спостерігаєш, як росте.*

Що стосується загроз, які несе із собою воєнна ситуація, а саме – постійні обстріли міста, складна гуманітарна ситуація, нестача продовольства, то респонденти відзначали особливе значення власного городу та можливості отримати домашні овочі, щоби банально прогодувати себе та свою сім'ю. У такому контексті, «зелені» практики визначалися як спосіб конструювання індивідуальної соціальної реальності, коли ти не просто стаєш фермером у великому місті, а наділяєш свою діяльність цілком конкретним значенням – збереження власного життя. Окрім того, перехід до таких «зелених» практик є для більшості опитаних спонтанним, адже вони почали цим займатися саме через побоювання нестачі продовольства. Ось деякі приклади, що допоможуть краще зрозуміти логіку жителів міста.

Оксана. Ж. 46.: *Ми зрозуміли, що вирощувати на балконі під час війни – не найкраща ідея, тому зробили це в кімнатах на підлозі, у кухні та вітальні. А коли розсада підросла, то ми вийшли на вулицю і почали висаджувати її біля нашого під'їзду, там раніше висаджували квіти або просто ріс якийсь бур'ян. У нашому будинку майже не залишилося людей. Ми розуміли, що для нас важливо мати якусь «продовольчу подушку безпеки», тому що не було чіткого розуміння майбутнього.*

Тамара Василівна. Ж. 71.: *Я так звикла до цього [огородництва], що не можу по-іншому. Щороку наприкінці зими я висаджую насіння в пластикові стаканчики і чекаю, коли зійде розсада. Потім висаджую її у себе на дачі і доглядаю. Це – моє життя, до якого я звикла і яке не хочу змінювати, навіть під час війни. Ба більше, війна лише зміцнила моє бажання цим займатися, а раптом це в останній раз?...*

Також частина респондентів відмітила той факт, що під час війни вони більш активно почали взаємодіяти із сусідами або мешканцями багатоквартирних будинків. Збільшення соціальної згуртованості та взаємодії є тією дієвою практикою, яка допомагала респондентам триматися разом, працювати над спільною справою, пробуджувати «колективний дух» і робити щось колективно. Так, наприклад, деякі респонденти зауважували, що вони почали займатися садівництвом та огородництвом через те, що цим займалися раніше їхні сусіди і під час війни почали вчити всіх бажаючих (як один із прикладів залучення до інституційних практик). Відповідно, у респондентів збільшувався рівень відповідальності і відбувалося усвідомлення і складності процесу вирощування городини, і його необхідності для забезпечення продовольчої безпеки, наприклад, через розширення земельних ділянок біля багатоквартирних будинків і висаджування великої кількості овочів і зелені.

Марія. Ж. 45.: *Це почалося ще під час війни. Тут були квіти, багато різних квітів, майже всі мешканці нашого будинку садили троянди, півонії, тюльпани чи щось інше. Але коли почалася війна, то багато людей виїхало і нікому було доглядати за квітами. Це був складний період, точно не для садівництва. Але поступово ми почали збиратися з тими, хто залишився, щоби облаштовувати*

наші клумби. А так, як з продовольством ситуація була більш-менш стабільною, але не зрозумілою, то ми почали висаджувати розсаду. Хтось приносив зі своїх балконів, хтось десь купував, а хтось просто насіння в землю кидав. Так і жили.

Наталія. Ж. 60.: *А що мені ще залишалось робити? У перші півроку війни в Харкові були проблеми з продуктами харчування, місто було майже закрите, багато людей виїхало, а в супермаркети завозили дуже мало продуктів, і я зрозуміла, що вирощування зелені власноруч буде моїм порятунком. Знаходила якісь старі пакетики з насінням, десь сусіди ділилися, так поступово і назбирала на гарну кількість розсади. Діти мої виїхали, тож я робила це або сама, або разом із сусідами. Поки грядки прополемо, то щось обговоримо, посміємося.*

Вирощування власного городу, як правило, є тією справою, що допомагає респондентам поринути у власний світ, де вони відмежовуються від навколишнього воєнного середовища. На нашу думку, це пов'язано з тим фактом, що людині простіше відмежовуватися від чогось негативного, коли вона здатна запропонувати для себе якусь альтернативу, наприклад, вирощування зелені. Такі, на перший погляд, банальні та примітивні речі стають цілком раціональним способом самозаспокоєння та залученості до якогось процесу. Окрім того, це ще вбачається певним викликом самому собі – а чи вийде у мене це зробити?

Опитані мешканці міста неодноразово повторювали, що це заняття перетворилося для них у постійну практику, і коли війна закінчиться, то вони будуть продовжувати займатися цією справою. Тому, якщо конкретизувати ідеї Герберта Блумера, то можемо зазначити, що людям набагато простіше діяти щодо конкретних «речей» за допомогою символів і смислів, які вони або мають про ці «речі», або отримують від когось. Важливим залишається і фактор інтерпретації соціальних дій, які індивід намагається виробити під час конкретного процесу, у даному випадку – «зелених» практик садівництва та огородинства. Наділення процесу фермерства символами безпеки, спокою, згуртованості або виклику самому собі можна розглядати як конструювання своєї реальності, яка інтегрована також і до воєнної реальності.

У такому сенсі важливим залишається спосіб соціальної взаємодії, коли індивід не просто наділяє свою практику конкретним значенням, але й намагається надати цій практиці символічного відтінку. Одна з респонденток якраз і вказала на цей «простий» факт, коли розповідала про власну допомогу іншим людям крізь призму індивідуальних «зелених» практик.

Тамара Василівна. Ж. 71.: *Під час війни я роздавала все, що вирощувала, сусідам і людям, які цього потребували. Звичайно, якусь маленьку частинку залишала і собі, але більшість – роздавала. До нас приїжджало багато переселенців з Донецької та Луганської областей, тож я ділилася з ними. Я вважаю, що це було правильно, це те, що я могла зробити і що я робила із задоволенням. Я була корисною для когось.*

А інший респондент, відзначаючи групову взаємодію, наголосив на створенні нової «сусідської кооперації», адже це допомагало не лише відволікатися від жахів

війни, але й сприяло створенню стійких способів взаємодії і в подальшому призвело до збільшення соціальної згуртованості.

Михайло. Ч. 51.: Разом із сусідами ми вирощуємо картоплю, помідори, перець, капусту, огірки та зелень. Війна нас згуртувала, і ми стали своєрідними «кооперативними фермерами». Минулого літа нам вдалося зібрати хороший врожай і поділитися ним з тими, хто цього потребував. Знаєте, це так надихає, адже ти робиш дуже класну і корисну справу – допомагаєш іншим людям.

Означені відповіді респондентів наочно демонструють, що заняття садівництвом або огородинцтвом є для них не просто можливістю зберігати спокій і рівновагу під час війни, але й має певний символічний смисл, яким наділяються постійні «зелені» практики. По-перше, «зелені» практики стали фактором позитивної динаміки соціальної згуртованості та соціальної взаємодії між мешканцями, наприклад, одного багатоквартирного будинку або мікрорайону. По-друге, респонденти, як правило, займалися «зеленими» практиками не на самоті, а в компанії інших, зокрема взаємодіяли, обмінювалися досвідом, проводили разом час. По-третє, респонденти надавали конкретний смисл і сенс своїй діяльності, а деякі відчували у цьому соціально значимий ефект. По-четверте, заняття «зеленими» практиками було спробою «утекти» від жахів війни, а отже поринути у власний, автономний та захищений символічний світ, у власну соціальну реальність, яка вибудовувалась за допомогою заняття фермерством або створенні власних земельних ділянок.

Наостанок, зауважимо, що Харків є прикладом не лише сучасного урбанізованого мегаполісу, але й тим зеленим простором, у якому можна займатися «зеленими» практиками. Воєнний фактор особливо вплинув на цей процес, але водночас продемонстрував здатність та бажання жителів міста опановувати землю для вирощування власних овочів та зелені. Не менш важливим є той факт, що подібний процес має як соціальні, так і символічні значення, зокрема, це стосується наділення «зелених» практик індивідуальними та колективними значеннями, які виникають інколи спонтанно і під впливом зовнішніх факторів, але дуже швидко інтерпретуються та конституюються як постійні та важливі. Подальші більш конкретні соціологічні дослідження у цьому напрямку можуть показати не менш важливі та цікаві результати, наприклад, щодо рівня соціальної згуртованості мешканців багатоквартирних будинків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко Д. Групи ризику на продовольчих ринках Харкова: між звичками та Covid-19 // Габітус. 2022. № 44. С. 11–15.
2. Бойко Д. Продовольча (не)безпека для груп ризику на ринках Харкова: фактор Covid-19 // Габітус. 2022. № 39. С. 21–25.
3. Berger P., Th. Luckmann. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. London : Penguin Books, 1991. 249 p.
4. Blumer H. Attitudes and the Social Act // Social Problems. 1955. № 3(2), Pp. 59–65.
5. Blumer H. Symbolic Interactionism: perspective and method. Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 1986. 208 p.

6. Lytovchenko, A., Nekhaienko, O. Urban Farming as a Tool of Food Security in Front-Line Kharkiv: Global Problems from Microsociological Perspective // Baltic Journal of Legal and Social Sciences. 2023. № 4, С. 48–55. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-6>.

7. Nikulin, V., Kizilov, O., Yashkina D. Social Demand for Healthy Food for Pupils in Ukraine: Case of Kharkiv Region // Proceedings of the International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021). 2021. № 617. С. 21–26. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.211218.004>.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023.

Стаття рекомендована до друку 15.11.2023.

Zaporozhchenko Ruslan

Senior Lecturer at the Department of Political Sociology, School of Sociology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: zaporozhchenko@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0001-7353-4933>

Shymansky Denys

Postgraduate student, Department of Applied Sociology
and Social Communications, School of Sociology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: shymanskyden@gmail.com,
<https://orcid.org/0009-0008-2340-3220>

«GREEN» PRACTICES OF KHARKIV RESIDENTS DURING THE WAR: RESULTS OF KHARKIV GREEN URBAN TOUR 2023

The article is devoted to revealing the «green» practices of Kharkiv residents during the war, namely the continuation of growing home-grown vegetables and fruits and their distribution in the context of urban farming. After all, on February 24, 2022, when Russia's full-scale military invasion of Ukraine began, urbanized Kharkiv was on the verge of a humanitarian catastrophe: logistics routes for the delivery of food and goods were damaged, infrastructure and residential areas were constantly shelled, and a huge number of people were forced to leave the city and move to safer regions of Ukraine. These factors demonstrated new challenges, new threats, and new trends that the city's remaining residents had to face and adapt to. In this article, we will focus on the results of the Kharkiv Green Urban Tour 2023, which was held in April-May 2023 and aimed to communicate with residents of different districts of Kharkiv about urban farming, gardening, and green practices.

This initiative was carried out as part of the international research project FUSILLI (Fostering the Urban Food System Transformation through Innovative Living Labs Implementation) at the School of Sociology of V.N. Karazin Kharkiv National University, funded by the European Union's Horizon 2020 Research and Innovation Program under the grant agreement No.101000717. The results of this study will provide us with a clearer understanding of how and in what ways residents of an urbanized city engage in improvised farming, gardening, growing vegetables, adapting to the military situation, and reproducing “green” practices while helping others.

Key words: *Kharkiv, urbanized space, green practices, social action, Russian-Ukrainian war, Fusilli, sustainable development.*

REFERENCES

1. Boiko, D. (2022). Risk groups in Kharkiv food markets: between habits and covid-19. *Habitus*, 44, 11–15 [In Ukrainian].
2. Boiko, D. (2022). Food (in)security for risk groups in the markets of Kharkiv: the covid-19 factor. *Habitus*, 39, 21–25 [In Ukrainian].
3. Berger, P., & Th. Luckmann. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.
4. Blumer, H. (1955). Attitudes and the Social Act. *Social Problems*, 3(2), 59–65.
5. Blumer, H. (1986). *Symbolic Interactionism: perspective and method*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
6. Lytovchenko, A., & Nekhaienko, O. (2023). Urban Farming as a Tool of Food Security in Front-Line Kharkiv: Global Problems from Microsociological Perspective. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (4), 48–55. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-6>.
7. Nikulin, V., Kizilov, O. and Yashkina, D. (2021) Social demand for Healthy Food for pupils in Ukraine: Case of Kharkiv region. *Proceedings of the International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021)*, 617, 21-26. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.211218.004>.

The article was received by the editors 04.10.2023.
The article is recommended for printing 15.11.2023.